

SPRAWOZDANIA I INFORMACJE

Jerzy Skorupka

Konferencja nt. „Wpływ prawa unijnego oraz orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości i Trybunału Praw Człowieka na kształt i praktykę postępowania karnego” (Polanica Zdrój, 23–25 października 2006 r.)

I. W dniach 23–25 października 2006 r. w Polanicy Zdroju odbyła się polsko-niemiecka konferencja poświęcona wpływowi prawa unijnego oraz orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości i Trybunału Praw Człowieka na kształt i praktykę postępowania karnego. Organizatorem konferencji była Prokuratura Apelacyjna we Wrocławiu. Z polskiej strony w konferencji wzięli udział, między innymi, dyrektor Biura Postępowania Przygotowawczego Prokuratury Krajowej oraz prokuratorzy apelacyjni we Wrocławiu, Poznaniu i Szczecinie, zaś z niemieckiej strony, między innymi, prokuratorzy generalni Brandenburgii, Saksonii i Dolnej Saksonii oraz prokuratorzy z Meklemburgii-Pomorze Przednie. Łącznie w konferencji wzięło udział blisko 40 osób, z których 18 wygłosiło referaty na różne tematy związane z przewodnim hasłem konferencji.

II. Konferencja podzielona została na trzy dzienne sesje tematyczne. W ramach każdej sesji wygłoszonych zostało na zasadzie kontrapunktu po 6 referatów, które przedzielone były ożywioną dyskusją. Przewodnim tematem pierwszej sesji było „Prawo unijne i orzecznictwo Trybunału Praw Człowieka jako katalizator zmian postępowania karnego w Polsce i w Niemczech”. W tej sesji, wystąpienia koncentrowały się wokół konwencyjnego standardu „równości broni” w postępowaniu karnym. Tematem drugiej sesji był „Europejski standard ochrony prawa do wolności i bezpieczeństwa oso-

bistego w postępowaniu karnym w Polsce i w Niemczech”. W ramach tej sesji, przede wszystkim, wskazywano na granice ingerencji organów postępowania karnego w konstytucyjne i konwencyjne prawa do wolności i nietykalności osobistej, komunikowania się oraz miru domowego przy tymczasowym aresztowaniu oraz przeszukaniu. Sesja trzecia przebiegała pod hasłem „Dlaczego przegrywamy sprawy przed Trybunałem Praw Człowieka w Strasburgu?” W tej sesji, wystąpienia dotyczyły zwłaszcza konwencyjnego standardu „rozsądnego terminu” zakończenia postępowania karnego oraz granic wolności wypowiedzi.

W ramach pierwszej sesji referaty na temat „Zasada równości broni w świetle orzeczeń Trybunału Praw Człowieka i jej znaczenie dla praktyki prokuratorskiej – z polskiej i niemieckiej perspektywy” wygłosili prokurator Zdzisław Brodzisz z Prokuratury Apelacyjnej we Wrocławiu i nadprokurator Carlo Weber, szef prokuratury we Frankfurcie nad Odrą. Referaty na temat „Wykorzystanie w praktyce regulacji w zakresie odebrania sprawcy korzyści osiągniętych z przestępstwa – z polskiej i niemieckiej perspektywy” wygłosili Janusz Jarocho, prokurator okręgowy we Wrocławiu, oraz prokurator Sacha-Mehrdad Chafieha z prokuratury w Görlitz. Referaty na temat „Możliwości poprawy efektywności zwalczania korupcji w Polsce i w Niemczech” wygłosili Beata Nowakowska, prokurator apelacyjny w Szczecinie, oraz nadprokurator dr Lothar Scholz z Prokuratury Generalnej w Dreźnie.

W krótkim sprawozdaniu nie sposób omówić wszystkich referatów i głosów w dyskusji. Siłą rzeczy, należy więc ograniczyć się do zaprezentowania jedynie wybranych wystąpień, najbardziej reprezentatywnych dla każdej z sesji.

Prokurator Zdzisław Brodzisz w obszernym referacie podkreślił, że zasada równości stron w postępowaniu przygotowawczym nie przestaje obowiązywać tylko dlatego, że polski ustawodawca utrzymał raczej wąski zakres kontrydiktoryjności tego etapu postępowania karnego. W postępowaniu przygotowawczym zasada równości broni jest w pełni realizowana dopiero przy wykonywaniu czynności sądowych, w których prokurator bierze udział na prawach strony. Referent zwrócił uwagę na poszerzanie zakresu kompetencji sądu w postępowaniu przygotowawczym, co sprawia, że na tym etapie postępowania karnego pole kontrydiktoryjnego sporu między prokuratorem a podejrzanym powiększa się. W konkluzji swojego wystąpienia prokurator Zdzisław Brodzisz wskazał, że możliwości konsensualnego zakończenia postępowania przygotowawczego sprawiają, że ten etap procesu karnego staje się jego centralnym elementem. W zakresie drobnej i średniej przestępczości regułą jest jednak wyrokowanie na posiedzeniu. W ten sposób zmianom muszą ulec cele postępowania przygotowawczego, a jego przebieg powinien w optymalny sposób uwzględniać zasadę kontrydiktoryjności, zastrzeżoną dotychczas dla postępowania głównego.

Nadprokurator Carlo Weber podkreślił, że wywodząca się z paremii *audiatur et altera pars* (obowiązku wysłuchania drugiej strony) zasada równości broni jest istotnym elementem rzetelnego procesu karnego. W Niemczech zasada równości broni zagwarantowana została w art. 20 ust. 3 Konstytucji. Dalej zauważył, że zawarty w Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności system wartości musi być poszanowany w postępowaniu przygotowawczym, co nakłada na organy ścigania, między innymi, obowiązek udostępnienia podejrzanemu wszystkich materiałów dowodowych i zapewnienia mu możliwości zapoznania się z nimi i ustosunkowania do nich. Wyrażone w Konwencji elementy rzetelnego procesu karnego należy traktować jako prawo powszechnie obowiązujące. Referent zwrócił też uwagę na wpływający z orzeczeń Federalnego Trybunału Konstytucyjnego i Europejskiego Trybunału Praw Człowieka zakaz obciążania podejrzanego tymczasowo aresztowanego skutkami wadliwej organizacji pracy prokuratur i sądów oraz skutkami przewlekania postępowania karnego.

W ramach drugiej sesji referaty na temat „Standard ochrony prawa do wolności i bezpieczeństwa osobistego przy stosowaniu i przedłużaniu tymczasowego aresztowania w Polsce i w Niemczech” wygłosili: prokurator dr hab. Jerzy Skorupka z Prokuratury Apelacyjnej we Wrocławiu oraz Prokurator Generalny Dolnej Saksonii Norbert Wolf. Referaty na temat „Standard ochrony prawa do wolności i bezpieczeństwa osobistego przy zajęciu rzeczy oraz przeszukaniu osób i pomieszczeń” wygłosili prokurator okręgowy w Legnicy, dr Bogdan Myrna, oraz nadprokurator Jürgen Meyer-Borgstädt z Prokuratury w Getyndze. Natomiast referaty na temat „Polskich i niemieckich doświadczeń w stosowaniu Europejskiego Nakazu Aresztowania” wygłosili: Józef Niekrawiec, prokurator okręgowy w Opolu, oraz nadprokurator, dr Klaus Müller, z Prokuratury Generalnej w Rostoku.

Według prokuratora Jerzego Skorupki, art. 31 ust. 3 Konstytucji i art. 8 ust. 1 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności określające przesłanki dopuszczalności prawnego ograniczenia wolności i praw stanowią regułę interpretacyjną dla regulacji tymczasowego aresztowania w k.p.k. Podkreślił, że poza funkcją zabezpieczającą (profilaktyczną) i ochronną tymczasowe aresztowanie nie spełnia żadnych innych funkcji. Środek ten może być stosowany tak długo, dopóki występują jego pozytywne przesłanki. Zwrócił też uwagę na konieczność przestrzegania zasady równości broni podczas procedury *habeas corpus*, co wymaga nie tylko udostępnienia podejrzanemu – tymczasowo aresztowanemu i jego obrońcy materiału dowodowego celem podważenia zasadności i legalności tego środka, ale także odpisu wniosku prokuratora o zastosowanie i przedłużenie tymczasowego aresztowania.

Prokurator Generalny Norbert Wolf wskazał, że Federalny Trybunał Konstytucyjny wymaga od prokuratury i sądów ciągłego sprawdzania, czy sto-

sowana przez te organy wykładnia prawa nie prowadzi do naruszenia podstawowych praw obywatelskich, a w razie wątpliwości nakłada na te organy obowiązek stosowania wykładni przepisów prawa zgodnej z Konwencją o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności. Podkreślił, że areszt tymczasowy musi być współmierny do wagi czynu przestępnego i wymiaru kary oraz odpowiedni i konieczny dla spełnienia przypisanych mu funkcji. Stąd przedłużenie tymczasowego aresztowania na okres przekraczający 6 miesięcy jest dopuszczalne wyłącznie wtedy, gdy wydanie w tym czasie wyroku nie było możliwe ze względu na szczególne trudności, nadzwyczaj obszernie śledztwo lub z innej ważnej przyczyny oraz gdy te okoliczności usprawiedliwiają kontynuowanie tymczasowego aresztowania. Referent zwrócił także uwagę na konieczność zagwarantowania „równości broni” między prokuratorem a tymczasowo aresztowanym w ramach procedury *habeas corpus*.

Prokurator, dr Bogdan Myrna, zwrócił uwagę, że Europejski Trybunał Praw Człowieka wymaga uwzględnienia przy przeszukaniu i zajęciu rzeczy przesłanki „konieczności i proporcjonalności” ingerencji w prawa człowieka. Dlatego, dokonując przeszukania i zajęcia rzeczy w postępowaniu przygotowawczym, należy, oprócz testu legalności, przeprowadzić także test proporcjonalności.

Również nadprokurator, Jürgen Meyer-Borgstädt, podkreślił konieczność respektowania zasady współmierności przy przeszukaniu i zajęciu rzeczy, a szerzej, przy stosowaniu wszystkich środków przymusu, co wynika wprost z konstytucyjnej zasady państwa prawa. Podkreślił, że niemiecka ustawa zasadnicza wymaga od sędziego wyrażenia zgody na przeszukanie dopiero wtedy, gdy ustalą, że jest ono współmierne, tj. konieczne i zgodne z prawem. Uzależnienie przeszukania od zgody sędziego służy również dokonaniu przeszukania w sposób kontrolowany. Dlatego, nawet w przypadkach niecierpiących zwłoki, organy ścigania obowiązane są do uzyskania zgody sędziego, a zwolnione z tego obowiązku są tylko wtedy, gdy nawiązanie kontaktu z sędzią było niemożliwe. Zarządzenie przeszukania musi precyzyjnie określać ramy, granice i cel przeszukania; zatem, musi ono zawierać możliwie dokładny opis poszukiwanych dowodów rzeczowych.

W ramach trzeciej sesji, referaty na temat „Wpływ orzeczeń Trybunału Praw Człowieka dotyczących pojęcia rozsądny termin na polską i niemiecką procedurę karną i praktykę stosowania prawa” wygłosili prokurator Anna Gwizdalska z Prokuratury Apelacyjnej we Wrocławiu oraz nadprokurator Norbert Röger, szef prokuratury w Görlitz. Referaty na temat „Granice wolności wypowiedzi w orzecznictwie Trybunału Praw Człowieka i ich znaczenie dla karnoprawnej ochrony osób pełniących funkcje publiczne w Polsce i w Niemczech” wygłosili Paweł Korbał, prokurator apelacyjny w Poznaniu, oraz nadprokurator Dirk Schneider-Brinkert z prokuratury w Neubrandenbur-

gu. Natomiast referaty na temat „Polskie i niemieckie doświadczenia w zakresie pomocy prawnej w uzyskiwaniu dowodów za granicą” przysłał prokurator Mariusz Skowroński z Prokuratury Krajowej oraz wygłosił nadprokurator dr Wilfried Robineck, szef prokuratury w Cottbus.

Prokurator Anna Gwizdalska wskazała na kryteria uznania sprawy za zakończoną w rozsądnym terminie, a mianowicie: jej złożoność, działania organów wymiaru sprawiedliwości, zachowanie osoby podnoszącej zarzut przekroczenia rozsądnego terminu i wagę kwestii podnoszonej przez skarżącego. Dodała, że nie w każdym wypadku długotrwałego postępowania wystąpią przesłanki uznania, że przekroczyło ono rozsądny termin, ale dopiero wtedy, gdy prowadzone było przewlekłe, występował brak koncentracji czynności, praca organu procesowego była wadliwie zorganizowana. Referentka podkreśliła, że zwiększanie szybkości postępowania karnego nie może odbywać się kosztem interesów procesowych stron. Zatem, w razie konfliktu między gwarancjami procesowymi stron a wymaganiami szybkości postępowania, pierwszeństwo należy przyznać tym pierwszym. W konkluzji wystąpienia prokurator Anna Gwizdalska wskazała kierunki działań zmierzających do wyeliminowania przewlekłości postępowań karnych.

Prokurator Norbert Röger problematykę szybkości postępowania przygotowawczego przedstawił w odniesieniu do przedłużania tymczasowego aresztowania, podkreślając znaczenie działań organizacyjnych dla ochrony podstawowych swobód i praw obywatelskich. Referent wskazał także na prawne konsekwencje naruszenia standardu „rozsądnego terminu” w postępowaniu karnym, do których zaliczył także nakaz uwzględnienia tej okoliczności przy wymiarze kary.

III. W podsumowaniu obrad, prokuratorzy niemieccy zgodnie podkreślili wyjątkową trafność i aktualność tematu konferencji, merytoryczność i wysoki poziom wygłoszonych referatów, znaczenie omawianych kwestii dla kształtowania się modelu postępowania karnego oraz konieczność kontynuowania wymiany poglądów na poruszane w czasie konferencji tematy. Podkreślili też serdeczność i gościnność, z jaką zostali przyjęci w Polanicy Zdroju przez organizatorów konferencji i biorących w niej udział polskich prokuratorów.